

حمایت از زنان در قبال خشونت خانوادگی در نظام حقوق مدنی ایران

مریم بهنیا

کارشناس ارشد حقوق خانواده

و

کوروش یعقوبی اشرفی

سرشناسه	بهنیا، مریم / ۱۳۵۷
عنوان و نام پدیدآورندگان	حمایت از زنان در قبال خشونت خانوادگی در نظام حقوق مدنی ایران /
مریم بهنیا، کوروش یعقوبی اشرفی	
مشخصات نشر	تهران: داد و دانش، ۱۴۰۰
مشخصات ظاهری	۱۸۵ صفحه
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۶۸۸۶-۷۳-۲
وضعیت فهرست‌نویسی	فیبانویسی
شناسه افزوده	مریم بهنیا، کوروش، ۱۳۵۰ -
یادداشت	کتابنامه: ص. ۱۷۹ - ۱۸۵.
موضوع	زنان -- ایران -- خشونت علیه -- قوانین و مقررات
موضوع	Women -- Iran -- Violence against -- Law and legislation
موضوع	خشونت در خانواده -- قوانین و مقررات -- ایران
موضوع	Family violence -- Law and legislation -- Iran
رده بندی کنگره	۶۷۰۲۴۶۷ KM
رده بندی دیویی	۳۴۶/۵۵۰: ۱۳۴
شماره کتابشناسی ملی	۱۳۴: ۷۵۸۹۰۱۳

انتشارات دادو دانش

عنوان کتاب، حمایت از زنان در قبال خشونت خانوادگی در نظام حقوق مدنی ایران
 مؤلف، مریم بهنیا، کوروش یعقوبی اشرفی
 صفحه‌آراء و طراح جلد، نسیم قلی‌زاده
 مدیر اجرایی، فاطمه ماستری
 ناشر، داد و دانش
 نوبت و سال چاپ، اول، ۱۴۰۰
 قطع و تیراژ، رقعی، ۵۰۰ نسخه
 شابک، ۹۷۸-۶۰۰-۶۸۸۶-۷۳-۲
 قیمت، ۵۷/۰۰۰ ریال

به سفارش پژوهشکده حقوق و قانون ایران

آدرس: تهران، خیابان انقلاب، خیابان وحید نظری، بین خیابان ۱۲ فروردین و فخر رازی، پلاک ۸۱، طبقه ۴

فکس: ۰۲۱-۶۳۸۷۷۱۰۲

تلفن تماس: ۰۲۱-۶۳۸۷۷

فهرست مطالب

۱۱	 مقدمه
۱۵	 فصل اول: کلیات
۱۷	 مبحث اول: مفهوم‌شناسی
۱۷	 گفتار اول: مفهوم خشونت علیه زنان
۲۰	 گفتار دوم: خشونت خانوادگی، انواع و گستره آن
۲۲	 ۱. خشونت خانگی
۲۳	 ۲. خشونت‌های عمومی
۲۴	 ۳. خشونت جسمی
۲۵	 ۴. خشونت جنسی
۲۶	 ۵. آزار جنسی
۲۶	 ۶. خشونت روانی
۲۸	 ۷. خشونت مالی
۳۱	 ۸. خشونت اجتماعی
۳۲	 گفتار سوم: برخی دیگر از مفاهیم حقوقی مرتبط
۳۲	 الف) ریاست خانواده، تمکین و نشوز
۳۵	 شرایط زوج برای ریاست خانواده
۳۶	 دامنۀ ریاست شوهر بر زن
۳۷	 تمکین و نشوز
۳۷	 تمکین
۳۸	 نشوز
۳۹	 الف) عدم استحقاق نفقه
۴۱	 ب) حسن معاشرت
۴۲	 مرز میان حسن معاشرت و سوء معاشرت
۴۳	 پ) مسئولیت مدنی
۴۵	 ت) طلاق و عسر و حرج
۴۶	 مبحث دوم: جایگاه کلی حقوق مدنی در پیشگیری از خشونت در روابط اجتماعی

گفتار اول: نقش مسئولیت مدنی به عنوان مکمل مسئولیت کیفری در مقابله با مرتکبین خشونت.....	۴۷
گفتار دوم: حمایت‌های حقوق مدنی از بزه‌دیدگان خشونت فراسوی جبران خسارت.....	۵۱
فصل دوم: مسئولیت مدنی مرتکبین خشونت خانوادگی علیه زنان.....	۵۵
۱. ضرر مادی.....	۵۹
۲. زیان معنوی.....	۵۹
۳. صدمه بدنی.....	۵۹
مبحث اول: جبران خسارات مادی و بدنی.....	۶۲
گفتار اول: نابرابری دیه و مرد و امکان دریافت خسارات مازاد بر دیه.....	۶۷
بند اول: پرداخت تفاضل دیه از صندوق تأمین خسارات بدنی.....	۷۰
بند دوم: پرداخت تفاضل دیه از بیت‌المال.....	۷۱
گفتار دوم: چگونگی مطالبه خسارات مالی و بدنی از نظر قضائی و آیین دادرسی.....	۷۵
گفتار سوم: حدود التزام به پرداخت نفقه در فرض انحلال نکاح یا معذور بودن از تمکین.....	۷۶
بند اول: تمکین خاص، تمکین عام.....	۷۸
۱- اثبات عدم تمکین (نشوز).....	۷۸
بند دوم: نفقه زوجه در ایام عده طلاق.....	۸۰
۱- نفقه ایام عده در طلاق رجعی.....	۸۰
۲- نفقه در طلاق بائن.....	۸۱
۳- نفقه در فسخ نکاح.....	۸۳
۴- نفقه در عده وفات.....	۸۴
مبحث دوم: خسارات معنوی و جبران خسارات ناشی از لطمه به سلامت روانی زن.....	۸۵
گفتار اول: اقسام خسارات معنوی.....	۸۶
بند اول: دیدگاه‌های حقوقی مطرح در خصوص قابلیت مطالبه‌ی خسارات معنوی.....	۸۷
گفتار دوم: طرق جبران خسارت معنوی و پاسخ به اشکالات شرعی مطروحه.....	۸۹
بند اول: مصادیق و انواع خسارت معنوی.....	۹۱
بند دوم: خسارت معنوی در فقه.....	۹۳
بند سوم: ضرورت جبران خسارت معنوی در فقه.....	۹۴
بند چهارم: شیوه‌ی جبران خسارت معنوی.....	۹۵

بند پنجم: شیوهی جبران خسارت معنوی در فقه.....	۹۸
گفتار سوم: خسارات ناشی از لطمه به سلامت روانی زنان از طریق ارتکاب خشونت خانوادگی و جبران مخارج رواندرمانی.....	۹۹
بند اول: خسارات ناشی از لطمه به آبرو و حیثیت یا آسیب عاطفی و حیثیتی.....	۱۰۱
بند دوم: خسارت روانی یا آسیب روانی.....	۱۰۲
گفتار چهارم: خسارت معنوی در روابط زوجین.....	۱۰۴
مبحث سوم: جواز یا عدم جواز روابط جنسی خشونت‌آمیز با زوجه و مسئولیت ناشی از آن.....	۱۰۸
گفتار اول: خشونت جنسی متضمن صدمه جسمی و مسئولیت مدنی ناشی از آن.....	۱۰۹
گفتار دوم: ممنوعیت ایذاء و سوء معاشرت در روابط زناشویی و ضامن بودن مرتکب نسبت به خسارات معنوی حاصله.....	۱۱۳
فصل سوم: مقابله با خشونت خانوادگی علیه زنان از طریق سایر حمایت‌های مدنی..	۱۱۷
مبحث اول: موارد تجویز درخواست طلاق از سوی بزه‌دیدگان خشونت خانوادگی و چالش‌های فراروی آن‌ها در این مسیر.....	۱۲۰
گفتار اول: وکالت زوجه در طلاق به‌صورت شرط ضمن عقد.....	۱۲۱
بند اول: شروط وکالت در طلاق.....	۱۲۳
گفتار دوم: تجویز طلاق به استناد احراز عسر و حرج در ادامه زندگی مشترک.....	۱۲۸
بند اول: جایگاه قانونی طلاق بر مبنای عسرو حرج.....	۱۲۸
بند دوم: شرایط اعمال ماده ۱۱۳۰.....	۱۳۰
بند سوم: مصادیق عسرو حرج.....	۱۳۲
الف- عوامل طبیعی یا حقیقی.....	۱۳۴
ب- عوامل خارجی و واقعی.....	۱۳۴
ج- عوامل شخصی.....	۱۳۵
گفتار سوم: پیامدهای مالی انجام طلاق برای زنان بزه‌دیده.....	۱۳۹
بند اول: حمایت‌های مالی از زنان پس از طلاق.....	۱۴۱
بند دوم: برقراری مستمری زنان بعد از طلاق.....	۱۴۲
گفتار چهارم: حضانت و سرپرستی اطفال پس از طلاق، منشأ نگرانی زنان بزه‌دیده.....	۱۴۴
بند اول: حضانت فرزند پس از طلاق.....	۱۴۵
۱- حضانت اطفال در صورت جدایی والدین.....	۱۴۶

مقدمه

خشونت خانوادگی دارای انواع و اقسام مختلف است که خشونت اقتصادی و مالی تا خشونت‌های جسمی و روانی و خشونت جنسی را نیز در برمی‌گیرد. نظام حقوقی مدنی ایران که ریاست خانواده را بر عهده شوهر و زن را ملکف به تمکین و سکونت در منزل تعیین شده توسط شوهر و حق طلاق را به شوهر داده و زنان را نیز از درخواست طلاق جز در موارد استثنائی محروم می‌شناسد ظاهراً نوعی عدم توازن میان وضعیت حقوقی زن و مرد ایجاد نموده است که در صورت عدم تعدیل و کمبودهای قانونی، می‌تواند مشوق یا عامل تسهیل برای خشونت خانواده تلقی گردد اگرچه قانون‌گذار عسر و حرج از جمله سوءرفتار و معاشرت غیر قابل تحمل را مجوزی برای طلاق دانسته که زنان می‌توانند از آن استفاده کنند. باید دانست که میان تحمل شرایط خشونت‌آمیز از یک‌سو و توانایی اثبات وجود این شرایط از سویی دیگر فاصله زیادی وجود دارد و پرونده‌های طلاق معمولاً چندین سال طول می‌کشد و با شکست‌های احتمالی در اثبات تحقق خشونت خانوادگی امکان تشدید خشونت و یا تداوم آن افزایش می‌یابد و چه بسا بزه‌دیدگان یا آسیب دیدگان از این خشونت مجبور به تحمل شرایط ناگواری شوند که در صورت داشتن امکان قانونی مجبور به تحمل آن نمی‌شدند. این‌گونه مقررات تحت عنوان قداست خانواده و تحکیم آن توجیه می‌شود و به محض اینکه سخن از تسهیل درخواست طلاق از سوی زنان به میان می‌آید متولیان امر از جمله قضات محاکم از لزوم پاسداشت خانواده و جلوگیری از تزلزل روابط خانوادگی سخن گفته و تحت این عنوان، تسهیل طلاق را زیان‌بار و خطرناک می‌شمارند. وجود موانع قانونی برای درخواست طلاق متأسفانه با این رویه نادرست همراه است که زنان

حتی در صورت اثبات عسر و حرج برای صدور حکم طلاق، مجبور می‌شوند از تمام یا قسمت اعظم مهریه خود صرف‌نظر کنند به‌طوری‌که در بسیاری موارد مهریه به‌جای اینکه یک حقوق مالی به معنای واقعی کلمه باشد صرفاً ابزاری برای چانه زدن و جلب توافق همسر برای طلاق محسوب می‌شود. این امر در شرایط عادی شاید نگران‌کننده نباشد ولی در برخی شرایط و حالات که زنان علاوه بر تحمل خشونت خانوادگی مجبور به صرف‌نظر کردن از حقوق مالی خود برای دریافت حکم طلاق می‌شوند چه‌بسا به دلیل نداشتن شغل و درآمد قابل اتکا، پس از طلاق با مشکلات مالی جدی مواجه می‌شوند و این امر خود مانع بزرگی در مسیر فرار زنان از تحمل خشونت مستمر خانوادگی است. علیرغم فعالیت در واحد حقوقی دادگستری شهرستان بهشهر، با موارد متعددی در این خصوص، مواجه شده‌ام که نمونه تعدادی از آرای صادره در این زمینه در بخش‌های مرتبط ارائه شده است.

این‌گونه چالش‌ها همراه با مشکلات مربوط به دریافت خسارت به خاطر تحمل خشونت خانوادگی و نیز مشکلاتی که در دریافت نفقه در صورت سکونت در منزل جداگانه وجود دارد انگیزه انتخاب موضوع و مسأله اصلی این پژوهش است. این پژوهش با این چالش مهم روبروست که چگونه می‌توان در عین رعایت موازین شرعی، سنت، قداست و حرمت خانواده، اجازه سوءاستفاده از مقررات موجود را به کسی نداد و محیط خانواده را از آفت ظلم و نابرابری پیراسته کرد و یا حداقل به روابط ناسالم و غیراخلاقی و غیرانسانی مملو از خشونت که به نظر نمی‌رسد حرمت و قداستی داشته باشد به نحو شایسته‌ای پایان بخشید به‌نحوی که موجب تشدید بزه‌دیدگی و آسیب‌های بیشتر بر قربانیان خشونت خانوادگی نشود.